

Захист прав військовополонених у контексті сучасних гібридних воєн

Дубова К. О.¹, Дубинський О. Ю.²

Опубліковано	Секція	УДК
30.12.2025	Право	341.43:355.01

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18757535>

Анотація. У статті розглядаються питання захисту прав військовополонених у контексті сучасних гібридних воєн. Констатовано, що сучасні гібридні війни, які поєднують традиційні військові дії з використанням інформаційних, економічних, кібернетичних та інших неконвенційних методів, створюють нові виклики для міжнародного гуманітарного права (МГП). Вказано, що значна кількість науковців схильні вважати, що збройна агресія російської федерації проти України розглядається як специфічна форма воєнних дій, яка в контексті початку XXI століття отримала визначення «гібридна війна». Підкреслено, що ключовою правовою основою для застосування норм права у сфері забезпечення захисту прав людини в умовах збройних конфліктів слугують міжнародно-правові акти, зокрема Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них, які створюють надійну правову основу для захисту прав військовополонених навіть у контексті гібридних конфліктів. Проте ці документи були розроблені в умовах класичних міждержавних воєн і не завжди враховують специфіку сучасних гібридних загроз, таких як участь недержавних акторів, інформаційні атаки та кібервійни.

Зроблено висновок, що ефективний захист військовополонених у гібридних конфліктах потребує адаптації існуючих норм міжнародного гуманітарного права до нових реалій. Це може включати уточнення статусу учасників конфлікту, які діють поза межами класичних збройних сил, а також розробку механізмів захисту від нових форм насильства, таких як психологічний тиск чи маніпуляція інформацією. Важливою проблемою залишається забезпечення відповідальності за порушення прав

---

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1098-9620>

завідувач кафедри морського та господарського права
факультету Морського права
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова,
кандидат юридичних наук, доцент
(Миколаїв, Україна)

ilinskaya2013@gmail.com

² ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5272-8365>

професор кафедри морського та господарського права
факультету Морського права
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України
(Миколаїв, Україна)
dubinskiy_oleg@ukr.net

військовополонених. У гібридних війнах часто спостерігається розмивання відповідальності через використання проксі-груп чи інших нелегальних структур. Це вимагає посилення міжнародного співробітництва у сфері розслідування воєнних злочинів, удосконалення механізмів притягнення винних до відповідальності та забезпечення доступу постраждалих до правосуддя. Особливу увагу необхідно приділити питанням гуманітарного доступу до військовополонених. У багатьох сучасних конфліктах гуманітарні організації стикаються з перешкодами у виконанні своїх функцій. Це потребує не лише посилення правових гарантій їхньої діяльності, але й забезпечення реальної можливості моніторингу умов утримання військовополонених.

Ключові слова: гібридні війни, військовополонені, гуманітарні організації, міжнародне гуманітарне право, права людини, заборона тортур, гуманне поводження.

Protection of the rights of prisoners of war in the context of modern hybrid wars

Abstract. The article examines the issues of protecting the rights of prisoners of war in the context of modern hybrid wars. It is stated that modern hybrid wars, which combine traditional military actions with the use of information, economic, cybernetic and other unconventional methods, create new challenges for international humanitarian law (IHL). It is indicated that a significant number of scholars are inclined to believe that the armed aggression of the Russian Federation against Ukraine is considered a specific form of military action, which in the context of the beginning of the 21st century has been defined as a «hybrid war». It is emphasized that the key legal basis for the application of legal norms in the field of ensuring the protection of human rights in armed conflicts are international legal acts, in particular the Geneva Conventions of 1949 and the Additional Protocols thereto, which create a reliable legal basis for protecting the rights of prisoners of war even in the context of hybrid conflicts. However, these documents were developed in the context of classic interstate wars and do not always take into account the specifics of modern hybrid threats, such as the participation of non-state actors, information attacks and cyberwarfare.

It is concluded that effective protection of prisoners of war in hybrid conflicts requires adapting existing norms of international humanitarian law to new realities. This may include clarifying the status of participants in the conflict who operate outside the boundaries of classic armed forces, as well as developing mechanisms for protection against new forms of violence, such as psychological pressure or information manipulation. Ensuring accountability for violations of the rights of prisoners of war remains an important problem. In hybrid wars, accountability is often blurred through the use of proxy groups or other illegal structures. This requires strengthening international cooperation in the investigation of war crimes, improving mechanisms for bringing perpetrators to justice and ensuring access to justice for victims. Particular attention should be paid to issues of humanitarian access to prisoners of war. In many contemporary conflicts, humanitarian organizations face obstacles in carrying out their functions. This requires not only strengthening the legal guarantees of their activities, but also ensuring the real possibility of monitoring the conditions of detention of prisoners of war.

Keywords: hybrid wars, prisoners of war, humanitarian organizations, international humanitarian law, human rights, prohibition of torture, humane treatment.

Вступ

Актуальність проблеми. Захист прав військовополонених у контексті сучасних гібридних воєн є однією з ключових проблем міжнародного гуманітарного права в умовах зростаючої складності військових конфліктів. Еволюція форм і методів ведення воєн, включаючи використання нерегулярних збройних формувань, інформаційної війни та кібератак, створює нові виклики для забезпечення дотримання норм,

закріплених у Женевських конвенціях 1949 року та їхніх додаткових протоколах. У сучасних гібридних конфліктах часто спостерігається розмивання меж між комбатантами та цивільними особами, що ускладнює ідентифікацію військовополонених та забезпечення їхніх прав.

Міжнародне право передбачає чіткі механізми захисту військовополонених, зокрема гарантії гуманного поводження, заборону катувань, а також обов'язок держав забезпечувати належні умови утримання. Однак у контексті гібридних воєн ці принципи часто порушуються через відсутність чіткої відповідальності сторін конфлікту або свідоме ігнорування норм права. Крім того, використання новітніх технологій у військових діях створює додаткові ризики для дотримання прав людини, зокрема можливість маніпуляції інформацією про статус полонених.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика захисту прав військовополонених у сучасних умовах нестабільного світу стає все актуальнішою. Цьому питанню присвятили свої наукові розробки багато вчених з-поміж яких: І. Басиста, Н. Бортник, А. Войціховський, М. Грушко, І. Жаровська, Л. Котова, В. Лисик, В. Пашинський, В. Репецький, М. Сірант, Г. Татаренко, І. Шопіна та ін.

Ця стаття має на меті проаналізувати сучасні виклики в захисті прав військовополонених у гібридних конфліктах та оцінити ефективність існуючих міжнародно-правових механізмів.

Результати

Сучасні гібридні війни, які поєднують традиційні військові дії з використанням інформаційних, економічних, кібернетичних та інших неконвенційних методів, створюють нові виклики для міжнародного гуманітарного права (МГП). Як слушно зазначає Д. С. Коротков, війни ХХІ століття суттєво відрізняються від конфліктів попередніх епох: змінюється їхній характер і сутність, а самі вони дедалі частіше включають елементи гібридності [1, с. 191].

Згідно з дослідженнями О. Ф. Сальнікової, В. С. Корендовича, П. А. Мінеєва та С. І. Антоненка, збройна агресія російської федерації проти України розглядається як специфічна форма воєнних дій, яка в контексті початку ХХІ століття отримала визначення «гібридна війна» [2, с. 111].

У сучасних умовах трансформації світового порядку, які дедалі частіше трактуються через призму понять і категорій «гібридної війни», відбуваються значні зміни у структурі, принципах, нормах та інститутах, що стосуються ключових суб'єктів і об'єктів суспільних процесів. Як зазначає О. Ю. Полтораков, ці зміни охоплюють широкий спектр колективних суб'єктів, акторів і учасників, що функціонують як на макро-, так і на мікрорівнях. Особливістю таких трансформацій є розмивання меж соціальних ролей, а також урізноманітнення їхніх комбінацій та відповідних соціально-правових статусів. Особливу увагу слід приділити специфічним соціальним групам, таким як «військовополонені» та суміжним категоріям, наприклад «заручники». Такі зміни є наслідком складного і неоднозначного соціального контексту, обумовленого історико-генетичними особливостями динамічних ситуацій, зокрема російсько-української війни. Відповідно, ці «мутації» вимагають ретельного осмислення у рамках правових і соціальних досліджень для адекватного реагування на виклики сучасності [3, с. 411].

Отже, одним із ключових питань, яке постає у цьому контексті, є забезпечення прав військовополонених. Гібридна природа сучасних конфліктів ускладнює ідентифікацію сторін, визначення статусу затриманих осіб і забезпечення їхнього захисту відповідно до норм міжнародного права.

У контексті досліджуваного питання, насамперед, необхідно розглянути міжнародно-правову основу захисту військовополонених. Варто вказати, що захист

прав військовополонених регулюється, насамперед, Третьою Женевською конвенцією 1949 року «Про поводження з військовополоненими» [4]. Цей документ встановлює чіткі норми щодо умов утримання, гуманного поводження та забезпечення основних прав осіб, які потрапили в полон під час збройного конфлікту. Зокрема, стаття 13 Конвенції зобов'язує сторони конфлікту завжди поводитися з військовополоненими гуманно, захищаючи їх від актів насильства, залякування чи публічного приниження [4].

Міжнародні стандарти, що регламентують захист і забезпечення прав військовополонених, охоплюють також інші нормативно-правові акти, які доповнюють основні положення: Додаткові протоколами до Женевських конвенцій 1977 року [5; 6], IV Конвенцію про закони і звичаї війни на суходолі від 18.10.1907 р. [7], Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання ООН [8], Статут Міжнародного Комітету Червоного Хреста [9], Резолюція ООН щодо захисту прав людини в умовах протидії тероризму [10] та ін.

С. С. Корольов, А. І. Ігнат'єва та А. І. Гараз обґрунтовано зазначають, що відповідно до норм міжнародного права та з урахуванням положень національного законодавства України, Женевські конвенції разом із Додатковими протоколами до них мають обов'язковий характер для виконання. Вони слугують ключовою правовою основою для застосування норм права у сфері забезпечення захисту прав людини в умовах збройних конфліктів [11, с. 315].

Однак у гібридних конфліктах виникає низка проблем із застосуванням цих норм. По-перше, складно визначити статус затриманих осіб, оскільки гібридні війни часто включають участь нерегулярних збройних формувань або приватних військових компаній. По-друге, такі конфлікти нерідко супроводжуються інформаційними кампаніями, які можуть використовувати військовополонених як інструмент пропаганди, що є прямим порушенням норм МГП.

Як зазначають І. С. Ганенко, В. С. Шут та М. І. Яланська, будь-який збройний конфлікт супроводжується значними людськими втратами та масовими стражданнями, що обумовлює особливу важливість дотримання норм міжнародного гуманітарного права. Для забезпечення їх виконання необхідно, щоб держави здійснювали активні заходи, зокрема проводили підготовку до імплементації цих норм ще в період мирного часу. Оскільки реалізація положень гуманітарного права під час війни є значно ускладненою, критично важливо завчасно розробляти та впроваджувати відповідні механізми, які сприятимуть їх ефективному дотриманню [12, с. 226].

Отже, необхідно звернути увагу на деякі виклики у забезпеченні прав військовополонених у гібридних війнах. Передусім, це ідентифікація сторін конфлікту та статусу затриманих осіб. У гібридних війнах часто стираються межі між комбатантами та цивільними особами. Це може призводити до ситуацій, коли затримані особи не отримують статусу військовополонених, а отже, і відповідного захисту. Наприклад, члени нерегулярних збройних формувань або осіб, залучених до кібероперацій, можуть бути класифіковані як злочинці, а не як військовополонені.

Окремо варто звернути увагу на застосування норм МГП у кіберконфліктах. Нині кібероперації стали невід'ємною частиною гібридних воєн. Однак міжнародне гуманітарне право наразі не має чітких положень щодо статусу осіб, які беруть участь у таких діях. Якщо кібероператор потрапляє в полон, виникає питання: чи можна його вважати комбатантом і чи підпадає він під захист Третьої Женевської конвенції?

Не менш важливе значення мають питання інформаційної війни та пропаганди. У гібридних конфліктах військовополонені часто стають об'єктами інформаційної війни. Їхні зображення або свідчення можуть використовуватися для підриву

морального духу супротивника або створення пропагандистських матеріалів. Такі дії суперечать основним принципам МГП, які забороняють принижувати гідність військовополонених.

Важливий аспект становить доступ до міжнародного моніторингу. У контексті гібридних воєн доступ міжнародних організацій, таких як Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ), до місць утримання військовополонених часто ускладнений або взагалі блокується. Це створює ризик порушень прав затриманих і унеможливорює об'єктивний моніторинг умов їхнього утримання.

Можливим шляхами вирішення вказаних проблем є, насамперед, удосконалення міжнародно-правових норм. Необхідно адаптувати існуючі норми міжнародного гуманітарного права до реалій гібридних воєн. Це включає розробку чітких критеріїв визначення статусу учасників конфлікту, зокрема тих, хто бере участь у кіберопераціях або діє в складі нерегулярних формувань.

У цьому контексті доцільно погодитися з думками М. О. Кравцової та Т. К. Дацюк, які наголошують, що прогрес у забезпеченні захисту прав військовополонених можливий лише за умови активізації мирних переговорів і дипломатичних ініціатив. Необхідно продовжувати систематичні зусилля в цьому напрямку та посилювати боротьбу з порушеннями прав військовополонених у зонах конфліктів по всьому світу. Водночас важливим завданням є захист цивільного населення в регіонах, охоплених конфліктами, яке часто стає жертвою порушень прав людини. Усі ці заходи повинні бути спрямовані на формування більш стабільного та мирного міжнародного середовища, де права і гідність кожної особи будуть поважатися і захищатися. Особливу увагу слід приділяти не лише забезпеченню дотримання міжнародних стандартів і норм щодо військовополонених, але й питанням гуманітарної допомоги та реабілітації після їх звільнення. Це включає надання комплексної підтримки для відновлення фізичного та психологічного здоров'я, а також забезпечення доступу до освіти, праці та інших соціальних благ, що сприятиме їхній інтеграції в суспільство [13, с. 402].

Вочевидь, необхідним є посилення ролі міжнародних організацій. Тут важливо забезпечити безперешкодний доступ міжнародних організацій до місць утримання військовополонених навіть у складних умовах гібридних конфліктів. Це може бути досягнуто шляхом створення спеціальних механізмів моніторингу та співпраці між державами й міжнародними інституціями.

Ще один аспект вбачається у запровадженні нових технологій для моніторингу. Використання сучасних технологій, таких як супутниковий моніторинг або блокчейн для фіксації даних про військовополонених, може сприяти більш ефективному контролю за дотриманням їхніх прав.

Врешті решт, варто пам'ятати про доцільність посилення відповідальності за порушення. Необхідно забезпечити невідворотність покарання за порушення прав військовополонених. Для цього доречно активізувати діяльність міжнародних судових інстанцій та вдосконалити національне законодавство держав щодо імплементації норм МГП.

Безперечно, захист прав військовополонених у контексті сучасних гібридних воєн залишається одним із найактуальніших викликів для міжнародного гуманітарного права. Ефективне вирішення цього питання вимагає комплексного підходу, що включає адаптацію правових норм до нових реалій, посилення міжнародної співпраці та впровадження інноваційних технологій для моніторингу та забезпечення відповідальності за порушення. Вважаємо, що лише так можна гарантувати дотримання основоположних принципів гуманності навіть у найскладніших умовах сучасного світу.

Питання захисту прав полонених набуває особливої актуальності для України в умовах повномасштабної війни, розпочатої росією у лютому 2022 року. Як зазначають дослідники Д. Л. Вітюк, В. О. Підгородецький та С. В. Лугін, ця агресія стала одним із найсерйозніших викликів для українського народу з часів Другої світової війни. Важливо врахувати, що до моменту початку цієї війни Україна вже вісім років протистояла російській окупації. Окрім значних втрат серед цивільного населення, військовий конфлікт призвів до масового потрапляння в полон українських військовослужбовців і цивільних осіб, включаючи неповнолітніх. У цьому контексті забезпечення дотримання прав полонених, створення належних умов для їх утримання, а також організація своєчасного звільнення стали першочерговими завданнями для української держави. Над цими питаннями активно працюють органи державної влади України, дипломатичні представництва та міжнародні організації, що свідчить про важливість міжнародного співробітництва у вирішенні гуманітарних проблем, спричинених війною [14, с. 21].

Висновки

Отже, у сучасних умовах гібридних воєн, які характеризуються складністю, багаторівневістю та використанням різноманітних засобів ведення бойових дій, захист прав військовополонених набуває особливої актуальності. Аналіз міжнародного гуманітарного права, національного законодавства та практики їх застосування дозволяє зробити низку важливих висновків.

По-перше, чинні міжнародно-правові акти, зокрема Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них, створюють надійну правову основу для захисту прав військовополонених навіть у контексті гібридних конфліктів. Проте ці документи були розроблені в умовах класичних міждержавних воєн і не завжди враховують специфіку сучасних гібридних загроз, таких як участь недержавних акторів, інформаційні атаки та кібервійни.

По-друге, ефективний захист військовополонених у гібридних конфліктах потребує адаптації існуючих норм міжнародного гуманітарного права до нових реалій. Це може включати уточнення статусу учасників конфлікту, які діють поза межами класичних збройних сил, а також розробку механізмів захисту від нових форм насильства, таких як психологічний тиск чи маніпуляція інформацією.

По-третє, важливою проблемою залишається забезпечення відповідальності за порушення прав військовополонених. У гібридних війнах часто спостерігається розмивання відповідальності через використання проксі-груп чи інших нелегальних структур. Це вимагає посилення міжнародного співробітництва у сфері розслідування воєнних злочинів, удосконалення механізмів притягнення винних до відповідальності та забезпечення доступу постраждалих до правосуддя.

По-четверте, особливу увагу необхідно приділити питанням гуманітарного доступу до військовополонених. У багатьох сучасних конфліктах гуманітарні організації стикаються з перешкодами у виконанні своїх функцій. Це потребує не лише посилення правових гарантій їхньої діяльності, але й забезпечення реальної можливості моніторингу умов утримання військовополонених.

На завершення варто зазначити, що забезпечення прав військовополонених у гібридних війнах є комплексним завданням, яке потребує синергії зусиль міжнародного співтовариства, держав та громадянського суспільства. Лише через посилення правових норм, їхню адаптацію до сучасних викликів і забезпечення належного контролю за їх виконанням можна гарантувати належний рівень захисту військовополонених навіть у найскладніших умовах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коротков Д. С. «Гібридна війна» та її вплив на захист прав людини й демократичні цінності в Україні. *Науковий журнал «Політикус»*. 2017. Вип. 1. С. 191–195.
2. Сальнікова О. Ф., Корендович В. С., П. А. Мінеєв, С. І. Антоненко. Аналіз воєнних аспектів гібридної війни: їх зміст та уроки протидії. *Modern Information Technologies in the Sphere of Security and Defence*. 2018. № 2(32). С. 111–118.
3. Полтораков О. Ю. Військовий полон в умовах «гібридної війни»: філософсько-правові виміри. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2023. Вип. 78. Ч. 2. С. 407–412.
4. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12.08.1949 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_153
5. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/995_199
6. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12.08.1949 р., що стосується прийняття додаткової відмітної емблеми: ООН від 08.12.2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g74#Text
7. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. Гаага, 18 жовтня 1907 року. Дата набрання чинності для України: 24 серп. 1991. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text
8. Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10.12.1984 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085#Text
9. Статут Міжнародного Комітету Червоного Хреста. URL: <https://redcross.org.ua/wpcontent/uploads/2021/10/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82-%D0%A2%D0%A7%D0%A5%D0%A3-2021-%D1%80%D1%96%D0%BA.pdf>
10. Резолюція ООН щодо захисту прав людини в умовах протидії тероризму. URL: <https://digitallibrary.un.org/record/780316>], Загальну Декларацію правами людини [Загальна Декларація прав людини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text
11. Корольов С. С., Ігнат'єва А. І., Гараз А. І. Міжнародне право та захист прав людини у воєнний час. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. 3. Ч. 3. С. 313–317.
12. Ганенко І. С., Шут В. С., Яланська М. І. Женевські конвенції та новітні технології війни: проблеми ефективного правового застосування. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2025. Вип. 87. Ч. 4. С. 224–2.
13. Кравцова М. О., Дацюк Т. К. Міжнародні стандарти захисту та дотримання прав військовополонених. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. С. 398–402.
14. Вітюк Д. Л., Підгородецький В. О., Лугін С. В. Захист та реалізація прав українських військовополонених в умовах сьогодення. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2024. Вип. 4 (17). С. 19–27.